

Arweiniad atodol: arolygu diogelu mewn ysgolion ac UC Dau

Hydref 2017

Diben Estyn yw arolygu ansawdd a safonau mewn addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Mae Estyn yn gyfrifol am arolygu:

- ▲ ysgolion a lleoliadau meithrin a gynhelir gan, neu sy'n cael arian gan awdurdodau lleol
- ▲ ysgolion cynradd
- ▲ ysgolion uwchradd
- ▲ ysgolion pob oed
- ▲ ysgolion arbennig
- ▲ unedau cyfeirio disgyblion
- ▲ ysgolion annibynnol
- ▲ addysg bellach
- ▲ colegau arbenigol annibynnol
- ▲ dysgu oedolion yn y gymuned
- ▲ gwasanaethau addysg awdurdodau lleol ar gyfer plant a phobl ifanc
- ▲ addysg a hyfforddiant athrawon
- ▲ Cymraeg i oedolion
- ▲ dysgu yn y gwaith
- ▲ dysgu yn y sector cyfiawnder

Mae Estyn hefyd:

- ▲ yn rhoi cyngor ar ansawdd a safonau mewn addysg a hyfforddiant yng Nghymru i Llywodraeth Cymru ac eraill
- ▲ yn cyhoeddi achosion o arfer dda yn seiliedig ar dystiolaeth arolygu.

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor

Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan:

www.estyn.llyw.cymru

Cyfieithwyd y ddogfen hon gan Trosol (Saesneg i Gymraeg).

® Hawlfraint y Goron 2017: Gellir aildddefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildddefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl y ddogfen/cyhoeddiad penodol.

Beth yw'r diben?

Mae hwn yn rhoi arweiniad pellach i arolygwyr ei ddefnyddio er gwybodaeth yn ystod arolygiad ochr yn ochr ag arweiniad y sector ar gyfer arolygu, i gefnogi trywyddau ymholi penodol.

Ar gyfer pwy y mae wedi'i fwriadu?

Ysgolion a gynhelir ac ysgolion annibynnol a lleoliadau nas cynhelir

Pryd y dylid dechrau defnyddio'r arweiniad?

Medi 2017

Arweiniad atodol	1
Cyflwyniad	2
Diffiniad o ddiogelu	3
Trefniadau Arolygu Newydd Estyn	4
Agweddau ar ddiogelu o fewn y fframwaith	4
Addysg gyda llety neu ddarpariaeth breswyl	5
Arweiniad ar gyfer arolygwyr wrth farnu effeithiolrwydd diogelu	6
Tystiolaeth cyn-arolygiad	6
Cynllunio'r arolygiad	6
Gweithgarwch arolygu	7
Adrodd ar ddiogelu	8
Atodiad 1: Gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (GDG), gwiriadau ailadroddus a hygludedd	10
Atodiad 2: Gweithgarwch rheoledig fel y'i diffinnir gan Ddeddf Diogelu Rhyddidau 2012	14
Atodiad 3: Delio â honiadau o gam-drin yn erbyn athrawon a staff eraill Cylchlythyr 009/2014 Llywodraeth Cymru	15
Atodiad 4: Gweithdrefnau ar gyfer adrodd ar achosion o gamymddwyn ac anghymwystra yn y gweithlu addysg yng Nghymru. Cylchlythyr 168/2015 Llywodraeth Cymru	16
Atodiad 5: Diogelwch ar-lein	17
Atodiad 6: Atal radicaleiddio ac eithafiaeth	19
Atodiad 7: Diogeledd	20
Atodiad 8: Diogelu gwybodaeth ac arolygiadau	21
Atodiad 9: Cefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd	22

Arweiniad atodol

Y dogfennau allweddol Estyn sy'n rhoi arweiniad ar weithgarwch arolygu yw'r llawlyfrau arweiniad arolygu ar gyfer pob sector. Fodd bynnag, rydym yn llunio arweiniad atodol hefyd i helpu arolygwyr i ystyried agweddau penodol ar addysg a hyfforddiant ymhellach.

Mae'r dogfennau arweiniad atodol yn amlinellu rhai egwyddorion, ystyriaethau ac adnoddau allweddol ar gyfer arolygwyr. Maent yn ymwneud â phob sector y mae Estyn yn ei arolygu, oni bai bod y dogfennau'n datgan eu bod ar gyfer sector penodol. Maent yn ymhelaethu ar agweddau penodol ar addysg/hyfforddiant (e.e. arolygu llythrennedd) neu ffyrdd o gynnal arolygiadau (e.e. defnyddio teithiau dysgu) neu drefniadau arolygu penodol (e.e. arweiniad ar arolygu ysgolion eglwysig).

Nid nod y dogfennau arweiniad atodol yw bod yn gynhwysfawr. Nid yw'n ofynnol i arolygwyr weithio trwyddynt yn drwyadl wrth ymdrin ag unrhyw agwedd benodol ar arolygiad. Fodd bynnag, gallent fod yn ddefnyddiol i arolygwyr wrth iddynt ymateb i gwestiynau penodol sy'n dod i'r amlwg yn ystod arolygiadau neu pan fyddant yn dymuno myfyrio neu ymchwilio ymhellach.

Gallai'r dogfennau arweiniad atodol helpu darparwyr i gael dealltwriaeth o drefniadau arolygu Estyn hefyd. Gallent fod yn ddefnyddiol i ddarparwyr hefyd o ran arfarnu agweddau penodol ar eu darpariaeth eu hunain.

Mae ein gwaith arolygu wedi'i seilio ar yr egwyddorion canlynol:

- Bydd arolygwyr yn mynd ati i arolygu'n gadarnhaol, i sicrhau mai'r profiad dysgu proffesiynol gorau posibl fydd hwn ar gyfer y staff ym mhob darparwr
- Bydd arolygwyr yn arolygu ar sail dull sy'n cael ei arwain gan y dysgwr
- Bydd arolygwyr bob amser yn canolbwyntio'n gryf ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu
- Bydd arolygwyr yn chwilio am arfer arloesol, graff
- Bydd arolygwyr yn teilwra gweithgareddau'r arolygiad yn unol â'r amgylchiadau ym mhob darparwr, cyhyd â phosibl
- Bydd arolygwyr yn hyblyg ac yn ymateb i ganfyddiadau sy'n dod i'r amlwg, ac yn defnyddio ystod gynyddol yr adnoddau a dulliau arolygu sydd ar gael
- Bydd arolygwyr yn ystyried popeth yn y fframwaith arolygu, ond byddant yn adrodd ar y cryfderau a'r gwendidau allweddol yn unig ym mhob darparwr

Cyflwyniad

Nod yr arweiniad atodol hwn yw cynorthwyo arolygwyr yn ôl yr angen i arfarnu trefniadau diogelu ysgolion wrth gynnal arolygiadau. At ddiben y ddogfen hon, bydd y term 'ysgol' yn cynnwys UC Dau. Dylid ei ddefnyddio er gwybodaeth yn ystod arolygiad ochr yn ochr â Pholisi a Gweithdrefnau Estyn ar gyfer Diogelu sydd i'w cael ar wefan Estyn:

<https://www.estyn.llyw.cymru/sites/default/files/documents/Estyn%20Safeguarding%20Policy%202016%20Cy.pdf>

Mae angen i arolygwyr ysgolion annibynnol ystyried Rheoliadau Safonau Ysgolion Annibynnol (Cymru) 2003 hefyd.

Nid yw'r arweiniad hwn yn trafod y modd y dylai arolygwyr ddelio â honiadau am ddiogelu a dderbynnir yn ystod arolygiad. Rhaid i arolygwyr fod yn gyfarwydd â Pholisi a Gweithdrefnau Estyn ar gyfer Diogelu sy'n cynnwys plant, pobl ifanc ac oedolion sy'n agored i niwed. Dylai pob arolygydd wybod beth i'w wneud pe byddent yn derbyn honiadau am ddiogelu ac mae'r camau sy'n ofynnol wedi'u hamlinellu yn y ddogfen hon. Cewch gopi o'r ddogfen ar wefan Estyn:

<https://www.estyn.llyw.cymru/sites/default/files/documents/Estyn%20Safeguarding%20Policy%202016%20Cy.pdf>

Rhagor o gyngor ac arweiniad

Dylai arolygwyr sydd angen cyngor neu arweiniad edrych i ddechrau ar y cofnod ymholiadau 'parhaus' a gynhelir ar Sharepoint, a'r adran Cwestiynau Cyffredin ar wefan Estyn. Y rheswm am hyn yw y gellid bod wedi mynd i'r afael â'u hymholiad eisoes mewn lleoliad arall. Gallwch weld y cofnod ymholiadau yma:

<http://estynintranet/policy/Safeguarding/Safeguarding%20Documents/Inspection%20related%20Safeguarding%20queries.xls>

Gellir gweld atebion i gwestiynau cyffredin am arfarnu trefniadau darparwr ar gyfer diogelu yn:

<http://estynintranet/policy/Safeguarding/Safeguarding%20Documents/Forms/FAQs%20and%20Queries.aspx>

Pan fydd arweiniad presennol yn aneglur neu nid yw ar gael, dylai arolygwyr gysylltu â'r Arweinydd Sector neu'r Cyfarwyddwr Cynorthwyol perthnasol ynglŷn ag ymholiadau ynghylch arfarnu.

Mewn achos o bryderon neu ymholiadau'n gysylltiedig â derbyn honiadau ynghylch diogelu, mae'r rhifau ffôn canlynol ar gael:

Swyddog Arweiniol Estyn ar gyfer diogelu: 02920 446482 (ar gael y tu allan i oriau swyddfa hefyd)

Dirprwy Swyddog Estyn ar gyfer diogelu: 02920 446484 (ar gael y tu allan i oriau swyddfa hefyd)

Prif swyddfa Estyn (yn ystod oriau swyddfa): 02920 446446

Diffiniad o ddiogelu

Mae gan bob ysgol, yn cynnwys ysgolion annibynnol, ddyletswyddau statudol i weithredu mewn ffordd sy'n ystyried yr angen i ddiogelu a hyrwyddo lles plant. Mae angen i'r trefniadau sydd gan ysgolion ar waith sicrhau:

- y rhoddir mesurau rhesymol ar waith i leihau risg niwed i les plant
- y cymerir camau priodol i fynd i'r afael â phryderon ynglŷn â lles plentyn neu blant, gan weithio i bolisïau a gweithdrefnau lleol cytûn mewn partneriaeth lawn ag asiantaethau lleol eraill

Mae **diogelu a hyrwyddo lles plant** yn ymwneud â'r canlynol:

- amddiffyn plant rhag cael eu cam-drin a'u hesgeuluso
- atal nam ar eu hiechyd neu'u datblygiad
- sicrhau eu bod yn cael gofal diogel ac effeithiol

A hynny er mwyn galluogi plant i gael y cyfleoedd gorau posibl mewn bywyd.

Mae pawb sy'n gweithio mewn addysg yn rhannu amcan i helpu i gadw plant a phobl ifanc yn ddiogel. Wrth arolygu trefniadau diogelu darparwr, dylai arolygwyr ystyried pa mor effeithiol yw'r ysgol yn y canlynol;

- creu a chynnal amgylchedd dysgu diogel i blant a phobl ifanc
- nodi ble mae pryderon ynghylch lles plant a chymryd camau i fynd i'r afael â'r rhain, lle bo'n briodol, mewn partneriaeth ag asiantaethau eraill
- datblygu dealltwriaeth, ymwybyddiaeth a gwydnwch plant trwy'r cwricwlwm

I gyflawni'r amcan hwn, mae angen cael systemau a gynlluniwyd i:

- atal pobl anaddas rhag gweithio gyda phlant a phobl ifanc
- hyrwyddo arfer ddiogel a herio arfer wael ac anniogel o fewn y ddarpariaeth
- nodi achosion lle mae achos i bryderu am les plentyn yn deillio o'r cartref, y gymuned neu'r ysgol, a dechrau neu gymryd camau priodol i'w gadw/chadw'n ddiogel
- cyfrannu at weithio mewn partneriaeth yn effeithiol rhwng pawb sy'n gysylltiedig â darparu gwasanaethau i blant a phobl ifanc

Mae **amddiffyn plant** yn rhan o ddiogelu a hyrwyddo lles. Mae hyn yn cyfeirio at y gweithgarwch a gynhelir i amddiffyn plant penodol sy'n dioddef neu sydd mewn perygl o ddioddef niwed sylweddol o ganlyniad i gael eu cam-drin neu'u hesgeuluso.

Mae **diogelu** yn cynnwys mwy na'r cyfraniad a wneir at amddiffyn plant mewn perthynas â phlant unigol. Mae hefyd yn cwmpasu materion fel:

- recriwtio diogel, goruchwylio, hyfforddi a rheoli staff
- sut mae staff yn rheoli ymddygiad disgyblion
- pa mor dda y mae'r darparwr yn monitro presenoldeb disgyblion ac ymgysylltiad â'r ddarpariaeth, sy'n gallu nodi'n gyflym unrhyw gyflyrau meddygol di-esboniad, absenoldebau anarferol, a diflaniadau

- iechyd a diogelwch a lles disgyblion, ar y safle ac oddi ar y safle
- bwlio, gan gynnwys seiberfwlio
- trefniadau ar gyfer bodloni anghenion plant â chyflyrau meddygol
- addysg ryw
- hyrwyddo perthnasoedd iach
- cam-fanteisio'n rhywiol ar blant
- priodas dan orfod
- atal radicaleiddio ac eithafiaeth
- masnachu pobl
- cyfeirio dioddefwyr camdriniaeth at gymorth a chefnogaeth briodol
- dyletswydd adrodd gorfodol ar gyfer anffurfio organau cenhedlu benywod
- camddefnyddio cyffuriau a sylweddau
- diogelwch ar-lein.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi gofynion statudol penodol ynglŷn â llawer o'r materion hyn. Gall fod materion diogelu eraill hefyd sy'n benodol i'r ardal neu'r boblogaeth leol.

Pan fydd yna ofynion statudol, dylai ysgolion fod wedi rhoi polisiau a gweithdrefnau ar waith eisoes sy'n bodloni'r rheiny ac yn cydymffurfio ag unrhyw arweiniad a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru. Yn yr un modd, dylai polisiau a gweithdrefnau ddangos tystiolaeth o drefniadau am faterion y mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi arweiniad arnynt, sy'n unol â'r arweiniad hwnnw neu'n cyflawni'r un effaith.

Trefniadau Arolygu Newydd Estyn

Agweddau ar ddiogelu o fewn y fframwaith

Mae **Maes Arolygu 2** yn ymwneud â'r graddau y mae disgyblion yn teimlo'n ddiogel a saf, ac yn rhydd rhag camdriniaeth gorfforol a geiriol yn yr ysgol. Yma, bydd arolygwyr yn arfarnu ac yn adrodd ar effaith darpariaeth yr ysgol ar gyfer diogelu a hyrwyddo lles y disgyblion.

Bydd y rhan fwyaf o'r sylwadau am ddarpariaeth yr ysgol ar gyfer diogelu a hyrwyddo lles ym **Maes Arolygu 4**, sy'n ymwneud â threfniadau'r ysgol ar gyfer gofal, cymorth ac arweiniad disgyblion.

Yn adran 4.2 **Datblygiad Personol**, bydd arolygwyr yn arfarnu pa mor dda y mae'r ddarpariaeth yn helpu disgyblion i ddatblygu medrau, gwybodaeth a dealltwriaeth o ran gwneud dewisiadau iach am ffordd o fyw, er enghraifft mewn perthynas â chamddefnyddio sylweddau, rhyw a pherthnasoedd a diogelwch ar-lein.

Mae'r agweddau ar ddiogelu a hyrwyddo lles disgyblion a welir yn 4.2 yn cynnwys trefniadau'r ysgol ar gyfer addysgu disgyblion am y canlynol:

- bwlio, gan gynnwys bwlio seiber
- diogelwch ar y rhyngwrdd
- aflonyddwch a gwahaniaethu

- camddefnyddio cyffuriau a sylweddau
- addysg rhyw a pherthnasoedd iach
- atal radicaleiddio ac eithafiaeth

Mae adran 4.3 **trefniadau diogelu** yn canolbwyntio ar effeithiolrwydd polisïau a gweithdrefnau'r ysgol ar gyfer diogelu, gan gynnwys:

- cofnodi a rheoli achosion o fwlio
- amddiffyn plant
- recriwtio staff a gwirfoddolwyr yn ddiogel
- cymorth cyntaf
- lles disgyblion sydd â chyflyrau meddygol
- lles disgyblion ar leoliadau galwedigaethol
- diogelwch ar ymweliadau addysgol
- diogeledd yr ysgol
- rheoli disgyblu disgyblion, gan gynnwys ymyrraeth ac ataliad corfforol
- rheoli cludiant, gan gynnwys traffig, ar safle'r ysgol

Dylai arolygwyr asesu'n ofalus nid yn unig a yw'r dogfennau hyn yn bodoli, ond eu hansawdd, ac yn hanfodol, pa mor dda y cânt eu cymhwyso. Dylai'r polisïau hyn ymdrin â gwasanaethau sy'n ymestyn y tu hwn i'r diwrnod ysgol (e.e. lle cânt eu darparu, gweithgareddau cymunedol ar safle'r ysgol, ac ati).

Mae **Maes Arolygu 5** ynglŷn ag arweinyddiaeth a rheolaeth.

Dylai arweinwyr a rheolwyr ysgol fod yn glir ynglŷn â'u cyfrifoldebau statudol o ran diogelu a'r camau y maent yn eu cymryd i ddatblygu arfer dda y tu hwnt i'r isafswm statudol.

Mae'r corff llywodraethol ysgol a gynhelir, a pherchennog ysgol annibynnol, yn atebol am sicrhau bod yr ysgol wedi rhoi polisïau a gweithdrefnau effeithiol ar waith yn unol ag arweiniad Llywodraeth Cymru, a dylai fonitro cydymffurfiaid yr ysgol â hyn. Mae hyn yn cynnwys sicrhau bod gwiriadau recriwtio diogel yn cael eu cynnal yn unol â gofynion statudol.

Dylai arolygwyr asesu'n ofalus pa mor dda y mae uwch reolwyr a llywodraethwyr yn monitro ac arfarnu pob agwedd ar ddiogelu. Os nad oes gan yr ysgol bolisïau a gweithdrefnau effeithiol ar gyfer diogelu a hyrwyddo lles disgyblion, ac nid yw'n cymryd camau digonol i sicrhau cydymffurfio â'r rhain, bydd hyn yn dylanwadu ar y barnau sy'n cael eu llunio am ansawdd arweinyddiaeth a rheolaeth yn yr ysgol.

Addysg gyda llety neu ddarpariaeth breswyl

Pan fydd gan sefydliad addysg ddarpariaeth gyda llety neu os yw'n gysylltiedig â lleoliad preswyl, rhaid i arolygwyr Estyn gysylltu ag Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) i sicrhau bod y ddarpariaeth yn cyfrannu at anghenion lletywyr neu breswylwyr mewn perthynas â'u diogelwch.

Pan fydd gan sefydliad addysg ddarpariaeth gyda llety neu os yw'n gysylltiedig â lleoliad preswyl, dylai'r polisïau a'r gweithdrefnau hyn gynnwys gwasanaethau sy'n ymestyn y tu hwnt i'r diwrnod ysgol.

Arweiniad ar gyfer arolygwyr wrth farnu effeithiolrwydd diogelu

Tystiolaeth cyn-arolygiad

Bydd arolygwyr yn defnyddio ystod eang o dystiolaeth. Cyn yr arolygiad, mewn perthynas â diogelu a hyrwyddo lles, bydd yr Arolygydd Cofnodol yn ystyried:

- adroddiad hunanarfarnu'r ysgol, yn enwedig yr adrannau ar feysydd arolygu 2.1, 4.2 a 4.3
- ffurflen hunanarfarnu'r ysgol ar gyfer diogelu ac amddiffyn plant
- adroddiad yr awdurdod lleol ar yr ysgol
- yr adroddiad arolygu blaenorol
- data ar agweddau ar ymddygiad fel gwaharddiadau
- polisiâu'r ysgol ar gyfer diogelu a hyrwyddo lles, yn cynnwys y polisi amddiffyn plant
- ymatebion i'r holiaduron i ddisgyblion, yn arbennig yr ymatebion i gwestiynau ynglŷn â theimlo'n ddiogel, bwlio, gwybod gyda phwy i siarad os ydynt yn poeni, cadw'n iach a gwneud ymarfer corff yn rheolaidd
- ymatebion i'r holiaduron i rieni, yn enwedig y cwestiynau ynghylch anogaeth i fod yn iach a gwneud ymarfer corff, bod yn ddiogel a chael y cymorth ychwanegol ar gyfer unrhyw anghenion penodol
- gwybodaeth ysgrifenedig gan rieni neu bartneriaid eraill
- unrhyw gŵynion y gallai Estyn fod wedi'u derbyn.

Dylai arolygwyr roi ystyriaeth benodol i gyd-destun yr ysgol, yn cynnwys gwybodaeth am:

- nifer y plant ar y gofrestr amddiffyn plant
- nifer y ffoaduriaid neu'r ceiswyr lloches
- nifer y plant y gofelir amdanynt
- gwaharddiadau a throsglwyddo disgyblion.

Pan fydd tystiolaeth cyn yr arolygiad yn nodi materion posibl o ran diogelu neu arfer wael o ran rheoli gan y darparwr, dylai arolygwyr ofyn am arweiniad gan Gyfarwyddwr Cynorthwyol eu sector a'r swyddog diogelu. Pan ystyrir bod angen adrodd ar fater, rhaid cymhwyso polisi diogelu Estyn.

Cynllunio'r arolygiad

Gellir neilltuo cyfrifoldeb am arolygu diogelu i unrhyw aelod o'r tîm, yn cynnwys yr arolygydd cymheiriaid a'r arolygydd lleyg. Gallai gwahanol arolygwyr fod yn gyfrifol am wahanol agweddau ar ddiogelu a hyrwyddo lles gan eu bod yn digwydd mewn mwy nag un dangosydd ansawdd, er enghraifft yn 2.1, 4.2 a 4.3 ac mewn agweddau ar arweinyddiaeth a rheolaeth ym Maes Arolygu 5 yn ogystal. Fel ym mhob arolygiad, mae arolygydd cofnodol yn cymryd cyfrifoldeb cyffredinol am gynnal yr arolygiad ac mae angen iddo/iddi fonitro gwaith yr arolygydd/arolygwyr sy'n arwain ar faterion yn ymwneud â diogelu a hyrwyddo lles dysgwyr, yn enwedig materion yn ymwneud ag amddiffyn plant.

Bydd pob ysgol yn llenwi ffurflen hunanarfarnu mewn perthynas â diogelu ac amddiffyn plant cyn yr arolygiad. Mae'r ffurflen hon yn darparu trosolwg defnyddiol o'r materion y mae angen eu hystyried wrth arfarnu polisi a gweithdrefnau'r ysgol ar gyfer diogelu, gan gynnwys amddiffyn plant. Mae darparwyr yn rhydd i ddefnyddio unrhyw fodel diogelu ac amddiffyn plant addas y maent yn dymuno. Gellir gweld templed hunanarfarnu defnyddiol ar wefan Estyn.

Pan fydd mater diogelu wedi cael ei godi am yr ysgol / UCD cyn arolygiad, bydd swyddog diogelu wedi amlygu'r darparwr gan ddefnyddio rhybudd ynghylch diogelu. Bydd y CydAr yn rhoi gwybod i'r Arolygydd Cofnodol am hyn a bydd yn gofyn iddo/iddi gysylltu â'r swyddog diogelu i gael rhagor o wybodaeth a chynghor. Gallai hyn gynnwys trywyddau ymholi posibl sy'n gysylltiedig â'r materion diogelu a godwyd yn y rhybudd. Dylai Arolygwyr Cofnodol gynnwys sylw byr yn adran y FfF adrodd ar ddiogelu yn rhoi manylion am y camau a gymerwyd yn ystod yr arolygiad sy'n gysylltiedig â'r rhybudd ynghylch diogelu.

Bydd diogelu bob amser yn drywydd ymholi. Bydd angen i'r arolygydd cofnodol ystyried pa mor effeithiol y mae'r ysgol wedi arfarnu diogelu a hyrwyddo lles yn ei hadroddiad hunanarfarnu. Bydd hyn yn helpu i bennu i ba raddau y mae polisiâu a gweithdrefnau diogelu yn cael eu rhoi ar waith yn briodol. Yng ngoleuni'r arfarniad hwn, ac unrhyw drywyddau ymholi sy'n dod i'r amlwg, bydd angen i'r arolygydd cofnodol neilltuo amser i gasglu digon o dystiolaeth i gefnogi barnau'r tîm. Gallent gynnwys cwestiynau sy'n benodol i ddiogelu a hyrwyddo lles mewn cyfarfodydd gyda'r canlynol:

- y pennaeth neu'r prifathro / athro sydd â gofal
- cynrychiolydd/cynrychiolwyr o'r corff llywodraethol / pwyllgor rheoli
- staff
- rhieni
- disgyblion

Gallai arolygwyr drefnu cyfarfod â'r unigolyn dynodedig sydd â chyfrifoldeb am amddiffyn plant hefyd, os nad y pennaeth / prifathro / athro sydd â gofal ydyw.

Gweithgarwch arolygu

Wrth arolygu ysgolion mewn perthynas â diogelu, bydd arolygwyr yn arfarnu'r canlynol:

- p'un a yw'r ysgol wedi llunio hunanarfarniad cyfoes sy'n arfarnu ei ddyletswyddau diogelu ac amddiffyn plant, gan gynnwys gweithgarwch diogelwch ar-lein, a pha mor dda y mae'n amlinellu cryfderau a meysydd i'w gwella
- pa mor dda y mae'r ysgol yn gweithredu a monitro polisiâu a gweithdrefnau er mwyn gwella'r modd y mae'n diogelu a hyrwyddo lles plant yn unol ag arweiniad statudol Llywodraeth Cymru a welir yn Cadw Dysgwyr yn Ddiogel
- p'un a yw'r ysgol yn adrodd yn rheolaidd i uwch reolwyr a llywodraethwyr, a pha mor dda y mae'n defnyddio'i data a'i harfarniadau o ddiogelu am achosion yn yr ysgol, gan gynnwys achosion, ac agweddau ar, ddiogelwch ar-lein

- p'un a yw pob un o staff yr ysgol yn glir ynglŷn â'u cyfrifoldebau a'r hyn y mae angen iddynt ei wneud i amddiffyn disgyblion a bod yr holl staff wedi cael hyfforddiant ar amddiffyn a diogelu plant, gan gynnwys dyletswyddau 'Atal'
- p'un a yw'r holl gofnodion sy'n gysylltiedig â diogelu yn gyfoes, gan gynnwys achosion o ymyrraeth gorfforol, cyfeiriadau amddiffyn plant, recriwtio diogel a gwiriadau gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd, a hyfforddiant ar ddiogelu
- bod dulliau cyson o reoli ac adrodd am achosion yn ymwneud â diogelu a materion rheoli ymddygiad yn yr ysgol, sy'n cael eu cefnogi gan bolisiau a gweithdrefnau clir, ac sy'n cynnwys rheoli achosion yn gysylltiedig â'r rhyngwyd a'r cyfryngau cymdeithasol
- trefniadau digonol ar gyfer datblygu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth disgyblion o sut i fod yn ddiogel ar-lein, ac sy'n cael eu cynnwys yn rheolaidd yng nghwricwlwm yr ysgol

Adrodd ar ddiogelu

Bydd arolygwyr yn adrodd ar b'un a yw trefniadau'r ysgol ar gyfer diogelu disgyblion yn bodloni'r gofynion.

Pan fydd trefniadau'r ysgol yn bodloni'r gofynion, dylai arolygwyr gynnwys y datganiad canlynol yn y prif arfarniad ar gyfer maes arolygu 4:

'Mae trefniadau'r ysgol / UCD ar gyfer diogelu disgyblion yn bodloni'r gofynion, ac nid ydynt yn destun pryder.'

Pan fydd arolygwyr yn barnu bod trefniadau diogelu mewn ysgolion a gynhelir ac UC Dau yn anghyflawn, yn aneffeithiol, yn methu cydymffurfio â gofynion statudol a/neu lle nad yw dysgwyr yn ddiogel, mae'n bwysig bod y materion hyn yn cael eu cofnodi'n briodol yn y FfF adrodd a'u dwyn i sylw'r darparwr. Pan fyddai datgelu union natur y pryderon hyn yn creu risgiau ychwanegol i les disgyblion, dylai arolygwyr gynnwys y datganiad canlynol yn y prif arfarniad ar gyfer maes arolygu 4:

'Nid yw trefniadau'r ysgol / UCD ar gyfer diogelu disgyblion yn bodloni'r gofynion, ac maent yn destun pryder difrifol.'

Pan fydd arolygwyr yn barnu na fyddai tynnu sylw at union natur pryder yn amlygu disgyblion i risgiau ychwanegol, gall arolygwyr gyfeirio at y pryder yn eu prif arfarniad ar gyfer maes arolygu 4. Er enghraifft, pan fydd pryderon ynglŷn â rheoli traffig ar safle ysgol, gall arolygwyr gyfeirio at hyn yn eu hadroddiad.

Mewn achosion lle nad yw trefniadau diogelu yn bodloni gofynion, rhaid i'r adroddiad gynnwys argymhelliad y dylai'r ysgol/UCD fynd i'r afael â'r materion diogelu / lles a nodwyd yn ystod yr arolygiad.

Dylai'r ACof dddosbarthu llythyr lles sy'n cynnwys manylion am union natur y pryderon ynghylch diogelu / lles. Bydd y Cydlynnydd Arolygu yn arwain yr ACof drwy'r broses ac yn trefnu i ddrafftio'r llythyr gyda'r Cyfarwyddwr Cynorthwyol Priodol.

Lle mae materion yn **rhai mân** ac yn **hawdd eu hunioni**, a lle nad ystyrir eu bod yn bwysig, nid oes angen sylw a/neu argymhelliad yn yr adroddiad arolygu terfynol, ac o ganlyniad, ni ddylid dosbarthu llythyr lles i'r darparwr. Fodd bynnag, dylid cofnodi hyn yn y FfF arolygu, a'i roi fel adborth i'r pennaeth/prifathro cyn gynted ag y bo modd.

Mewn **ysgolion annibynnol** pan fydd trefniadau diogelu yn anghyflawn, yn aneffeithiol, yn methu â chydymffurfio â gofynion statudol a/neu lle nad yw dysgwyr yn ddiogel, mae'n rhaid i chi eu trafod yng nghyfarfod safoni'r tîm, a chynnwys sylw yn yr adroddiad. Yn yr achosion hyn, ni fydd yr ysgol yn bodloni gofynion safon 3 o reoliadau safonau Ysgolion Annibynnol, a chan ddibynnu ar natur y materion, efallai na fyddant yn cydymffurfio â rheoliadau yn safon 4. Pan na fodlonir safonau'n ymwneud â diogelu, bydd Estyn yn dosbarthu llythyr lles i'r perchennog, wedi'i gopïo i Lywodraeth Cymru fel y rheoleiddiwr ar gyfer ysgolion annibynnol. Bydd Llywodraeth Cymru yn gofyn i'r ysgol ddarparu cynllun gweithredu.

Lle ceir pryderon difrifol ynglŷn â threfniadau diogelu mewn ysgol annibynnol, dylai'r ACof drafod y rhain gyda'r arweinydd sector a fydd yn cysylltu â'r swyddog diogelu, y Cyfarwyddwr Cynorthwyol a Llywodraeth Cymru.

Atodiad 1: Gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (GDG), gwiriadau ailadroddus a hygludedd

Daeth Deddf Diogelu Rhyddidau 2012 i rym o 10 Medi 2012 gyda mwy o newidiadau yn dod i rym yn raddol dros y blynyddoedd nesaf.

Rhodddwyd y newidiadau canlynol ar waith ym Medi 2012:

- diffiniad newydd o “weithgarwch rheoledig” i ganolbwyntio ar waith sy'n cynnwys cyswllt agos a heb oruchwyliaeth gyda grwpiau sy'n agored i niwed
- bydd gweithgareddau a gwaith a dynnwyd allan o'r diffiniad “gweithgarwch rheoledig” yn parhau i fod yn gymwys ar gyfer gwiriadau Manylach gan y GDG
- diddymu “gweithgarwch rheoledig”
- diddymu cofrestru a monitro parhaus
- diddymu darparu gwybodaeth ychwanegol
- gweithredu isafwm oedran (16) y gall rhywun wneud cais am wiriad gan y GDG
- phrawf 'perthnasedd' mwy trylwyr ar gyfer yr adeg y bydd yr heddlu yn rhyddhau gwybodaeth a gedwir yn lleol am wiriad manylach gan y GDG.

Ar 1 Rhagfyr 2012, unodd y Swyddfa Cofnodion Troseddol a'r Awdurdod Diogelu Annibynnol i ffurfio'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd. Mae'r GDG yn gyfrifol am weinyddu tri math o wiriad:

- **Safonol** – gwiriad ar gofnodion Cyfrifiadur Cenedlaethol yr Heddlu o gollfarnau, rhybuddiadau, ceryddon a rhybuddion.
- **Manylach** – gwiriad ar Gyfrifiadur Cenedlaethol yr Heddlu fel uchod, ynghyd â gwybodaeth arall hefyd sy'n cael ei chadw gan yr heddlu yr ystyrir ei bod yn berthnasol gan yr heddlu
- **Manylach gyda gwybodaeth y rhestr waharddedig** – ar gyfer pobl sy'n gweithio mewn gweithgarwch rheoledig gyda phlant. Mae hyn yn ychwanegu gwiriadau rhestr waharddedig plant y GDG at y gwiriad manylach.

Yn ystod 2013, lansiodd y GDG ei Wasanaeth Diweddarau. Erbyn hyn, mae cyflogeion yn gallu cofrestru unwaith ar gyfer gwiriad gan y GDG, a fydd wedyn yn cael ei ddiweddarau yn awtomatig ac ar gael i sefydliadau ei wirio.

Fodd bynnag, mae agweddau ar yr hen system nad ydynt yn newid, sef:

- rhaid i gyflogwyr wneud cyfeiriadau priodol at y GDG
- rhaid i gyflogwyr beidio â chaniatáu i rywun y maent yn gwybod eu bod wedi eu gwahardd gan y GDG ymgymryd â gweithgarwch rheoledig
- gall cyflogwyr gynnal gwiriadau ar gyfer unrhyw un a gyflogir mewn gweithgareddau sy'n dod o fewn y diffiniad cyn mis Medi o weithgarwch rheoledig, gan eu bod yn parhau i fod yn gymwys am wiriadau manylach y GDG, p'un a ydynt yn dod o fewn y diffiniad ar ôl mis Medi o weithgarwch rheoledig ai peidio (ond ni fyddant yn gymwys mwyach ar gyfer gwiriadau rhestr waharddedig os nad ydynt yn dod o fewn y diffiniad newydd o weithgarwch rheoledig).

Yn flaenorol, bu camddealltwriaeth gyffredinol ynglŷn â pha bryd a pha mor aml i gynnal gwiriadau. Mae'r canlynol yn nodi'r sefyllfa bresennol mewn perthynas ag ysgolion ynglŷn â phryd y mae angen cadarnhau gwiriadau cyn i gyflogai allu dechrau gweithio.

- Cafodd gwiriadau gan y SCT eu hargymell yn gryf ar gyfer pob cyflogai sy'n dod i gysylltiad â phlant yn rheolaidd os cawsant eu cyflogi ar ôl Mawrth 2002. Fodd bynnag, yr unig ofyniad i'r rhai a benodwyd cyn y dyddiad hwn yw bod yn rhaid iddynt fod wedi cael eu gwirio yn erbyn Rhestr 99.
- Daeth gwiriadau'r SCT yn orfodol ar gyfer gweithlu cyfan ysgolion a gynhelir o 12 Mai 2006 (Medi 2003 ar gyfer ysgolion annibynnol). Rhaid i gyflogaion a ddechreuodd yn eu swydd o'r dyddiad hwn fod wedi cael datgeliad manwl gan y SCT.
- **Nid oes angen mwy o wiriadau** ar gyfer unrhyw staff oni bai bod yr unigolyn yn cael seibiant o wasanaeth am fwy na thri mis. Nid oes gofyniad statudol i staff gael gwiriadau wedi'u diweddaru'n rheolaidd, er y gall rhai cyflogwyr fynnu hyn fel polisi. Hefyd, nid oes gofyniad statudol i staff a gyflogwyd cyn Mawrth 2002 fod wedi cael gwiriadau ôl-weithredol gan y SCT neu'r GDG ar yr amod eu bod wedi bod mewn gwasanaeth parhaus. Yn y cyd-destun hwn, mae parhad yn golygu nad oes unrhyw seibiant mewn gwasanaeth sy'n hwy na thri mis. Fodd bynnag, cyn 2002, roedd gofyniad i bob un o'r staff sy'n gweithio gyda phlant a phobl ifanc fod wedi cael eu gwirio yn erbyn Rhestr 99, a dylid gwirio tystiolaeth o hyn.

Gall cyflogwr ond ofyn am wiriad y rhestr waharddedig ar gyfer y staff hynny sy'n ymgymryd â gweithgarwch rheoledig. Mae'n drosedd i ofyn am wiriad y rhestr waharddedig ar gyfer unrhyw rôl arall.

O dan Reoliadau Cyngor y Gweithlu Addysg (Prif Swyddogaethau) (Cymru) 2015, mae cofrestru gyda Chyngor y Gweithlu Addysg yn ofyniad statudol ar gyfer pob athro sy'n gweithio mewn ysgol a gynhelir neu UCD yng Nghymru. Mae'r GDG yn rhoi diweddariadau rheolaidd i Gyngor y Gweithlu Addysg ar unigolion sydd wedi'u gwahardd. Sylwer nad yw rhai troseddau yn atal unigolyn rhag cofrestru fel athro.

Staff cyflenwi ac ymwelwyr a gyflogir gan asiantaeth

Dylai staff fel seicolegwyr addysg, athrawon cyflenwi, athrawon dan hyfforddiant, nyrsys, hyfforddwyr chwaraeon a gyflogir gan asiantaeth gael gwiriad gan y SCT neu'r GDG trwy eu cyflogwr, er enghraifft yr asiantaeth gyflenwi, y brifysgol, neu'r awdurdod lleol.

Mae'n ddigonol i ysgolion ofyn am gadarnhad ysgrifenedig bod yr holl wiriadau priodol wedi cael eu cynnal ar gyfer y bobl hyn (wrth eu penodi gan amlaf) a chan bwy (yr adran adnoddau dynol berthnasol gan amlaf). Wedyn, dylai ysgolion gadarnhau pwy yw'r ymwelwyr hyn.

Staff cyflenwi nad ydynt yn gyflogaion asiantaeth

Mae'n bwysig bod ysgolion sy'n defnyddio gwasanaeth paru ar ap i recriwtio staff cyflenwi yn cael sicrwydd fod y staff y maent yn cael eu paru â nhw wedi bod trwy weithdrefnau recriwtio diogel, gan gynnwys y cliriad angenrheidiol gan y Gwasanaeth

Datgelu a Gwahardd. Gan nad yw llawer o'r staff hyn yn cael eu cyflogi gan asiantaeth gyflenwi, ni all ysgolion dybio bod staff cyflenwi sy'n cael eu paru â nhw fel hyn wedi bod trwy'r gweithdrefnau archwilio angenrheidiol. Dylai ysgolion gadarnhau yn uniongyrchol gyda'r asiantaeth gyflenwi unigol, bod y gwiriadau recriwtio angenrheidiol wedi cael eu cynnal cyn i staff ddechrau gweithio gyda nhw.

Staff rhan-amser

Gall staff rhan-amser ddefnyddio'r un gwiriad gan y SCT neu'r GDG ar gyfer dwy swydd neu fwy ar yr amod eu bod ar lefel debyg a bod yr ysgol yn fodlon ynglŷn â'u geirwiredd a'u priodoldeb.

Llywodraethwyr/aelodau o bwyllgor rheoli UCD

Mae'r sefyllfa yn ymwneud â llywodraethwyr wedi newid o dan **Ddeddf Diogelu Rhyddidau 2012**. Gan nad yw llywodraethwyr ysgol yn ymgymryd â gweithgarwch rheoledig mwyach, nid oes gofyniad iddynt gael gwiriadau archwilio a gwahardd. Fodd bynnag, lle mae llywodraethwyr yn cynnal rhyw fath o gyswllt rheolaidd (fel y'i diffinnir gan y Ddeddf; mae 'rheolaidd' yn golygu bod y gweithgarwch yn cael ei wneud gan yr un unigolyn yn aml (unwaith yr wythnos neu'n amlach), neu ar 3 diwrnod neu fwy mewn cyfnod o 30 diwrnod (neu mewn rhai achosion, dros nos)). O ran disgyblion, maent yn destun asesiad risg a gwiriad archwilio a gwahardd posibl oni bai eu bod yn cael eu goruchwyllo'n ddigonol.

Symud rhwng ysgolion ac awdurdodau lleol

Er Medi 2006, mae asiantaethau cyflenwi wedi gallu trosglwyddo gwiriadau gan y SCT neu'r GDG rhwng asiantaethau cyflenwi ysgolion eraill a rhwng ysgolion unigol.

- Os yw cyflogai wedi cael gwiriad gan y SCT neu'r GDG, **nid oes gofyniad statudol** i gynnal gwiriad arall gan y SCT neu'r GDG cyn dechrau ar swydd mewn ysgol wahanol neu hyd yn oed mewn awdurdod lleol gwahanol, ar yr amod bod ganddynt wasanaeth parhaus a bod y gwiriad ar y lefel gywir ar gyfer y swydd newydd.
- Mae'r un peth yn berthnasol i rywun nad yw efallai wedi cael gwiriad gan y SCT neu'r GDG am iddo/iddi fod mewn swydd cyn 2002; hynny yw, nid oes gofyniad statudol i gynnal rhagor o wiriadau.
- Lle'r sefydliad sy'n derbyn yw penderfynu a yw am gynnal asesiad risg i asesu p'un a yw'r gwiriad ar y lefel gywir ar gyfer y rôl bresennol, p'un a yw'n gywir a ph'un a ydynt yn ymddiried yn y sefydliad blaenorol i fod wedi cynnal y gwiriad yn effeithlon.
- Dylai'r ysgol neu'r awdurdod lleol ofyn am dystiolaeth gan yr ysgol neu'r awdurdod lleol blaenorol bod y gwiriad wedi cael ei gynnal. Mae rhai ysgolion ac awdurdodau lleol yn amharod i dderbyn staff sy'n trosglwyddo heb ofyn am dystysgrif datgeliad newydd gan y SCT neu'r GDG gan eu bod yn credu y byddai Estyn yn feirniadol o drefniadau o'r fath. Dylai arolygwyr osgoi rhoi unrhyw argraff fod Estyn yn ystyried ei bod yn arfer dda gofyn am dystysgrifau datgeliad newydd gan y SCT neu'r GDG yn rheolaidd, pryd bynnag y caiff aelod o staff ei recriwtio yn uniongyrchol o ysgol arall heb gael seibiant mewn gwasanaeth. Dylid annog ysgolion i asesu risg pob achos yn unigol a bod yn barod i ddangos y sail ar gyfer eu penderfyniadau.

- Dylid rhoi barn anfoddhaol i ysgolion / awdurdodau lleol sy'n methu â sicrhau tystiolaeth fod staff cyflogedig a gwirfoddolwyr nad ydynt yn cael eu goruchwyllo wedi cael y gwiriadau priodol gan y GDG cyn y bydd yr aelod o staff yn dechrau addysgu wyneb yn wyneb. Fodd bynnag, dylai ysgol neu awdurdod lleol gael barn digonol lle mae wedi dechrau'r broses wirio ar waith ond lle nad yw eto wedi cael cadarnhad o addasrwydd, ac mae hefyd wedi cynnal asesiad risg priodol a sicrhau goruchwyliaeth briodol ar gyfer yr aelod staff.
- Gwirfoddolwyr sy'n cael eu goruchwyllo yw'r unig rai nad oes angen gwiriadau gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd arnynt gyda gwiriadau'r rhestr waharddedig.

Mae'r rheoliadau uchod yn berthnasol i bob ysgol, yn cynnwys unedau cyfeirio disgyblion. Mae lleoliadau gofal cymdeithasol a lleoliadau preswyl yn rhwym wrth y safonau gofynnol cenedlaethol sydd â gofynion mwy llym o ran gwiriadau diogelu.

Mewn lleoliadau o'r fath, **gall** staff ddechrau yn eu swyddi cyn bod cliriad gan y GDG wedi'i dderbyn, ond rhaid bod y cais wedi'i wneud am y cliriad, a rhaid i'r aelod o staff sy'n aros am y cliriad gael ei (g)oruchwyllo pan fydd mewn cysylltiad â phobl ifanc.

Athrawon dan hyfforddiant

Yn achos hyfforddeion ar gyrsiau addysg gychwynnol i athrawon, cyfrifoldeb y darparwr addysg gychwynnol i athrawon, nid cyfrifoldeb yr ysgol sy'n derbyn, yw sicrhau bod gwiriadau recriwtio priodol yn cael eu gwneud. Os bydd oedi wrth dderbyn datgeliadau gan y GDG, mae arweiniad Llywodraeth Cymru yn rhoi hawl i ddewis i alluogi hyfforddeion i ddechrau gweithio mewn ysgol yn amodol ar wiriad boddhaol o restr waharddedig plant y GDG a chwblhau gweithdrefnau recriwtio arferol eraill.

Dylai'r darparwr hyfforddiant cychwynnol roi gwybod i arweinwyr ysgol yn llawn am gynnydd y ceisiadau am ddatgeliadau, gan y bydd angen i'r arweinwyr hyn gynnal goruchwyliaeth agosach o hyfforddeion nad ydynt wedi cael cliriad manwl eto. Rhaid i arweinwyr fod yn fodlon bod gwiriadau yn wir wedi cael eu gwneud.

Mae'r sefyllfa'n wahanol i hyfforddeion ar lwybr hyfforddiant athrawon ar sail cyflogaeth. Cânt eu cyflogi gan yr ysgol, a dylai'r ysgol felly sicrhau cliriad yn yr un ffordd ag aelodau eraill o staff a gyflogir yn uniongyrchol.

Atodiad 2: Gweithgarwch rheoledig fel y'i diffinnir gan Ddeddf Diogelu Rhyddidau 2012

Mae'r diffiniad llawn a chyfreithiol o weithgarwch rheoledig wedi'i amlinellu yn Atodlen 4 Deddf Diogelu Grwpiau Hyglwyf 2006, fel y'i diwygiwyd (gan Ddeddf Diogelu Rhyddidau 2012 yn benodol).

Mae Gweithgarwch Rheoledig yn parhau i eithrio trefniadau teuluol, a threfniadau personol, anfasnachol.

Mae'r **diffiniad newydd o weithgarwch rheoledig** mewn perthynas â phlant yn cynnwys y canlynol:

- (i) **Gweithgareddau heb oruchwyliaeth:** addysgu, hyfforddi, rhoi cyfarwyddyd, gofalu am blant neu'u goruchwyllo, neu roi cyngor/arweiniad ar les, neu yrru cerbyd ar gyfer plant yn unig.
- (ii) **Gweithio i ystod gyfyngedig o sefydliadau** ('lleoedd penodol'), gyda chyfle am gyswllt: er enghraifft, ysgolion, cartrefi plant, safleoedd gofal plant. **Nid gwaith** gan wirfoddolwyr sy'n cael eu goruchwyllo.

Mae gwaith o dan (i) neu (ii) yn weithgarwch rheoledig dim ond os caiff ei wneud yn rheolaidd. Mae rheolaidd yn golygu bod y gweithgarwch yn cael ei wneud gan yr un unigolyn yn aml (unwaith yr wythnos neu'n amlach), neu ar 3 diwrnod neu fwy mewn cyfnod o 30 diwrnod (neu dros nos, mewn rhai achosion).

Mae'r llywodraeth wedi darparu arweiniad statudol am oruchwyllo gweithgarwch, a fyddai'n weithgarwch rheoledig pa na bai'n cael ei oruchwyllo.

- (iii) **Gofal personol perthnasol**, er enghraifft golchi neu wisgo; neu ofal iechyd gan weithiwr proffesiynol neu dan ei oruchwyliaeth.
- (iv) **Gwarchod plant cofrestredig**; a gofalwyr maeth.

Beth sydd ddim yn weithgarwch rheoledig mwyach wrth weithio gyda phlant?

- Gweithgarwch wedi'i oruchwyllo ar lefel resymol
- Gofal iechyd nad yw'n cael ei roi (neu dan gyfarwyddyd neu oruchwyliaeth) gan weithiwr gofal iechyd proffesiynol.
- Cyngor cyfreithiol
- "triniaeth/therapi" ("gofal iechyd" yn lle)
- Gwasanaethau achlysurol neu dros dro, (dim addysgu, ac ati) e.e. gwaith cynnal a chadw mewn ysgol
- Gwirfoddolwyr sy'n cael eu goruchwyllo ar lefel resymol.

Atodiad 3: Delio â honiadau o gam-drin yn erbyn athrawon a staff eraill Cylchlythyr 009/2014 Llywodraeth Cymru

<http://learning.gov.wales/docs/learningwales/publications/140410-safeguarding-children-in-education-cy.pdf>

Mae hwn yn ganllaw statudol ar gyfer ysgolion a gynhelir a sefydliadau addysg bellach, ac yn ganllaw anstatudol ar gyfer ysgolion annibynnol.

Dylai fod gweithdrefnau gan ysgolion a cholegau addysg bellach ar gyfer delio â honiadau, a dylai pob un o'r staff a'r gwirfoddolwyr ddeall beth i'w wneud os byddant yn cael honiad neu os bydd ganddynt bryderon ynghylch aelod arall o staff.

Dylai'r gweithdrefnau ei gwneud yn glir **y dylid rhoi gwybod am bob honiad ar unwaith**, fel arfer i'r pennaeth, y prifathro, neu'r perchennog, os yw'n ysgol annibynnol.

Dylai'r gweithdrefnau hefyd nodi'r unigolyn, fel arfer cadeirydd y llywodraethwyr, y dylid gwneud cyfeiriadau atynt yn eu habsenoldeb; neu mewn achosion lle mai'r pennaeth neu'r prifathro ei hun yw testun yr honiad neu'r pryder. Ar gyfer UC Dau, gallai'r unigolyn hwn fod yn swyddog awdurdod lleol yn hytrach na chadeirydd y pwyllgor rheoli.

Dylai gweithdrefnau hefyd gynnwys manylion cyswllt ar gyfer swyddog yr awdurdod lleol sydd â'r cyfrifoldeb am ddarparu cyngor a monitro achosion o gam-drin proffesiynol. Dylid rhoi gwybod i Swyddog yr Awdurdod Lleol am yr holl honiadau sy'n dod i sylw ysgol ac y mae'n ymddangos eu bod yn bodloni'r meini prawf a nodir isod.

Honnir bod aelod o staff:

- wedi ymddwyn mewn ffordd sydd wedi gwneud niwed i blentyn, neu a allai fod wedi gwneud niwed i blentyn;
- wedi cyflawni trosedd yn erbyn plentyn neu'n gysylltiedig â phlentyn o bosibl; neu
- wedi ymddwyn tuag at blentyn neu blant mewn ffordd sy'n dangos y byddai'n achosi risg o niwed os ydynt yn gweithio'n rheolaidd neu'n agos â phlant.

Mae'r gweithdrefnau uchod yn ymwneud ag aelodau o staff sy'n gweithio mewn unrhyw ysgol ar hyn o bryd, p'un ai'r ysgol yw'r man lle digwyddodd y cam-drin honedig ai peidio.

Dylai honiadau yn erbyn athro nad yw'n addysgu mwyach gael eu cyfeirio at yr heddlu.

Atodiad 4: Gweithdrefnau ar gyfer adrodd ar achosion o gamymddwyn ac anghymwystra yn y gweithlu addysg yng Nghymru. Cylchlythyr 168/2015 Llywodraeth Cymru

<http://dera.ioe.ac.uk/23182/1/150608-reporting-misconduct-en.pdf>

Mae'r arweiniad hwn yn amlinellu'r trefniadau adrodd ar gyfer achosion o gamymddwyn proffesiynol ac anghymwystra proffesiynol yn y gwasanaeth addysg. Mae'n berthnasol i ddarparwyr addysg yn y sector a gynhelir a'r sector annibynnol, fel ei gilydd.

Yn gwyno:

- Os caiff aelod o staff neu wirfoddolwr ei ddiswyddo neu'i fod yn ymddiswyddo cyn cael ei ddiswyddo am gamymddwyn sy'n ymwneud â niwed, neu risg o niwed, i blentyn neu oedolyn sy'n agored i niwed, rhaid i'r cyflogwr gyfeirio'r mater at y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd. Os yw'r aelod o staff wedi'i gofrestru gyda Chyngor y Gweithlu Addysg, rhaid i'r cyflogwr gyfeirio'r achos at Gyngor y Gweithlu Addysg hefyd.
- Os caiff aelod o staff neu wirfoddolwr sydd wedi ei gofrestru gyda Chyngor y Gweithlu Addysg ei ddiswyddo neu'i fod yn ymddiswyddo cyn cael ei ddiswyddo am gamymddwyn nad yw'n ymwneud â'r niwed, neu risg o niwed, i blentyn neu oedolion sy'n agored i niwed, rhaid i'r cyflogwr gyfeirio'r achos at Gyngor y Gweithlu Addysg.
- Os caiff aelod o staff neu wirfoddolwr nad yw wedi ei gofrestru gyda Chyngor y Gweithlu Addysg (e.e. gofalwr) ei ddiswyddo am gamymddwyn nad yw'n ymwneud â niwed i blentyn neu oedolyn sy'n agored i niwed, dylai'r cyflogwr ddelio â'r achos o dan ei weithdrefnau disgyblu ei hun.

Atodiad 5: Diogelwch ar-lein

Cwestiynau posibl ar gyfer arweinwyr ysgol

- Sut ydych chi'n sicrhau bod pob un o'r staff yn cael hyfforddiant priodol ar ddiogelwch ar-lein sy'n berthnasol a chyfoes?
- Pa fecanweithiau y mae'r ysgol wedi eu rhoi ar waith i gynorthwyo disgyblion a staff sy'n wynebu problemau â diogelwch ar-lein?
- Sut mae'r ysgol yn addysgu a chynorthwyo rhieni a chymuned yr ysgol gyfan gyda diogelwch ar-lein?
- A oes gan yr ysgol bolisiâu diogelwch ar-lein a pholisiâu ar ddefnydd derbynol ar waith? Sut mae'r ysgol yn gwybod eu bod yn glir a bod pawb yn eu deall a'u dilyn?
- Disgrifiwch y modd y mae eich ysgol yn addysgu plant a phobl ifanc i feithrin gwybodaeth, medrau a gallu o ran diogelwch ar-lein. Sut ydych chi'n asesu ei effeithiolrwydd?
- Disgrifiwch y modd yr ydych yn paratoi i roi elfen Ddinasyddiaeth y Fframwaith Cymhwysedd Digidol ar waith.

Cwestiynau posibl ar gyfer aelodau'r cyngor ysgol

- Os oeddech yn teimlo'n anghyfforddus ynghylch unrhyw beth a welsoch, neu os gofynnodd unrhyw un i chi am eich manylion personol fel eich cyfeiriad ar y rhyngwrwd, a fydddech chi'n gwybod ble i fynd am gymorth?
- Os anfonodd unrhyw un negeseuon cas atoch ar y rhyngwrwd neu ar eich ffôn symudol, a fydddech chi'n gwybod wrth bwy i ddweud?
- A allwch chi ddweud wrthyf am un o'r rheolau sydd gan eich ysgol ar gyfer defnyddio'r rhyngwrwd?
- A allwch chi ddisgrifio risgiau rhoi cynnwys amhriodol ar y rhyngwrwd?

Cwestiynau posibl ar gyfer staff

- A ydych chi wedi cael unrhyw hyfforddiant sy'n dangos y risgiau i chi a diogelwch ar-lein eich disgyblion?
- A oes polisiâu ar waith sy'n dangos yn glir arfer dda a diogel ar y rhyngwrwd ar gyfer staff a disgyblion? A ydych chi wedi darllen y rhain? A ydych chi wedi eu trafod mewn cyfarfod staff neu mewn digwyddiad hyfforddi mewn swydd?
- A oes cosbau ar waith i orfodi'r polisiâu uchod?
- A yw pob un o'r staff yn deall beth yw ystyr y term bwlio seiber a'r effaith y gall ei chael arnyn nhw eu hunain a disgyblion?
- A oes mecanweithiau adrodd clir gyda set o gamau ar waith ar gyfer staff neu ddisgyblion sy'n teimlo eu bod yn cael eu bwlio ar-lein?
- A oes unrhyw gynlluniau gan yr ysgol ar gyfer digwyddiad ar Ddiwrnod Rhyngwrwd fwy Diogel (Safer Internet Day)? (Digwyddiad blynyddol yw hwn, sydd bellach yn ei bumed flwyddyn o leiaf, fel bydd ysgolion sy'n cymryd rhan yn gwybod am y digwyddiad).
- Pa mor barod ydych chi i roi elfen Ddinasyddiaeth y Fframwaith Cymhwysedd Digidol ar waith?

Mewn ysgol dda, dylem ddisgwyl atebion cadarnhaol i bob un o'r uchod. Byddai'n dangos ymrwymiad ysgol i e-Ddiogelwch os oedd pob un o'r staff wedi cael hyfforddiant ymwybyddiaeth, yn amlinellu beth yw'r risgiau presennol a pha adnoddau sydd ar gael i'w helpu i gadw disgyblion a nhw eu hunain yn ddiogel ar-lein.

Atodiad 6: Atal radicaleiddio ac eithafiaeth

O 1 Gorffennaf 2015, mae'n rhaid i ysgolion, UCDAu a sefydliadau AB 'roi sylw dyledus i'r angen i atal pobl rhag cael eu tynnu i mewn i derfysgaeth'. Amlinellir hyn yn Adran 26 Deddf Gwrthderfysgaeth a Diogelwch 2015 a'r Canllaw dyletswydd atal cysylltiedig o dan adran 29 y Ddeddf.

Bydd cyd-destun yr ysgol yn effeithio ar y graddau y bydd angen i arolygwyr ystyried gwaith yr ysgol yn y maes hwn. Fodd bynnag, mae'n rhaid i bob ysgol ac UCD gydymffurfio â'r ddyletswydd a dylai arolygwyr fodloni'u hunain fod y darparwr yn ymwybodol o'r ddyletswydd ac yn gweithredu'n briodol.

Cwestiynau posibl i'w hystyried:

- A oes polisi diogelu gan y darparwr sy'n ystyried y ddyletswydd i amddiffyn plant a phobl ifanc rhag radicaleiddio ac eithafiaeth?
- A yw'r darparwr wedi asesu'r risg bosibl o radicaleiddio ac eithafiaeth yn ei ardal leol? A yw'r asesiad risg ar gael, ac a yw'n cael ei weithredu?
- A oes protocolau clir ar gyfer sicrhau bod unrhyw siaradwyr gwadd yn addas ac yn cael eu goruchwylio'n briodol? Mae siaradwyr gwadd mewn gwasanaethau a gwersi addysg grefyddol, ABCCh a gwersi hanes yn arbennig o berthnasol mewn ysgolion.
- Pa mor dda y mae'r darparwr yn cydweithredu gyda chydlynwyr Atal yn lleol, yr heddlu ac awdurdodau lleol lle bo'n berthnasol?
- A yw uwch reolwyr a staff perthnasol eraill (e.e. pennaeth meysydd pwnc perthnasol ac arweinwyr gofal bugeiliol) yn deall beth yw ystyr radicaleiddio a pham y gall pobl fod yn agored i'w tynnu i mewn i derfysgaeth o ganlyniad iddo?
- A yw aelodau perthnasol o staff yn ymwybodol o ba fesurau sydd ar gael i atal pobl rhag cael eu tynnu i mewn i derfysgaeth a sut i herio ideoleg eithafol y gall fod yn gysylltiedig â hi?
- A yw'r darparwr wedi sicrhau bod hyfforddiant priodol wedi'i roi i staff? Dylai dull y darparwr o hyfforddi ystyried lefel y risg yn eu hardal leol. Byddai'n briodol i o leiaf un unigolyn dynodedig ym mhob ysgol ac UCD gael hyfforddiant ymwybyddiaeth Atal.
- A yw'r darparwr yn gwybod sut i gael cymorth ar gyfer disgyblion/myfyrwyr a all gael eu hecsbloetio gan ddylanwadau radicaleiddio?
- A yw'r cwricwlwm yn darparu cyfleoedd priodol i ddisgyblion ddysgu am beryglon radicaleiddio ac eithafiaeth? A yw testunau perthnasol yn cael eu haddysgu heb ragfarn grefyddol, wleidyddol neu ideolegol? Yn ogystal ag addysg grefyddol, ABCCh a hanes, mae'r elfen dinasyddiaeth fyd-eang o addysg ar gyfer datblygu cynaliadwy a dinasyddiaeth fyd-eang (ADCDF) yn arbennig o berthnasol.

Atodiad 7: Diogeled

Diogeled safle a diogelwch safle

Cyfrifoldeb y pennaeth a'r corff llywodraethol yw sicrhau bod safle'r ysgol a'i hadeilad yn ddiogel. Bydd y trefniadau hyn yn amrywio o un ysgol i'r llall yn dibynnu ar natur y safle ac oedran y disgyblion ar y gofrestr. Gallai trefniadau mewn ysgolion cynradd fod yn wahanol i'r rhai mewn ysgolion uwchradd. Yn achos UCD, yr awdurdod lleol ac nid yr athro sydd â gofal / pwyllgor rheoli sydd â'r cyfrifoldeb sylfaenol.

Rydym yn disgwyl i'r ysgol:

- gynnal asesiad risg trylwyr o safle'r ysgol, er enghraifft ystyried diogeled y safle, hawliau tramwy cyhoeddus, trefniadau rheoli traffig a chyflwr yr holl adeiladau
- gwneud trefniadau priodol i reoli'r risgiau hynny yn briodol
- dweud wrth eu cyflogeion am y risgiau a'r camau y dylid eu cymryd i'w rheoli
- sicrhau bod hyfforddiant digonol yn cael ei roi i gyflogeion ar faterion iechyd a diogelwch

Defnyddio cyfleusterau canolfan hamdden

Cyfrifoldeb yr ysgol yw sicrhau bod dysgwyr yn ddiogel wrth ddefnyddio cyfleusterau canolfan hamdden. Dylai hyn gynnwys nid yn unig ddefnydd disgyblion o'r cyfleusterau, ond hefyd trefniadau teithio ar gyfer cyrraedd y rhain pan na fyddant ar safle a rennir. Dylai fod gan ddysgwyr gyfleusterau newid dynodedig na all y cyhoedd fynd iddynt pan fydd y dysgwyr yn eu defnyddio. Rydym yn disgwyl i'r ysgol gynnal asesiad risg trylwyr o ddefnydd yr ysgol o gyfleusterau o'r fath a gwneud trefniadau priodol i reoli'r risgiau hynny yn briodol.

Atodiad 8: Diogelu gwybodaeth ac arolygiadau

Cyngor i Arolygwyr Cofnodol ac arolygwyr tîm ar bwysigrwydd ystyried unrhyw wybodaeth a ddelir gan Estyn ynglŷn â chwynion gan rieni yn erbyn darparwr, ac unrhyw faterion diogelu wrth reoli arolygiad (cyhoeddwyd Mai 2016)

Wrth baratoi ar gyfer arolygiad, bydd y CydAr yn rhoi gwybod i'r Arolygydd Cofnodol a oes unrhyw wybodaeth berthnasol am ddiogelu, neu gwynion am y darparwr a ddelir gan Estyn. Mae hyn er mwyn i'r Arolygydd Cofnodol allu defnyddio'r wybodaeth hon i lywio trywyddau ymholi. Mae'r wybodaeth hon yn ddefnyddiol a gall rybuddio'r Arolygydd Cofnodol y gallai rhieni godi pryderon yn ystod y noson rieni, neu hyd yn oed ar ôl yr arolygiad. Pan fydd y CydAr wedi nodi bod gwybodaeth am ddiogelu, rhaid i'r Arolygydd Cofnodol gysylltu â Swyddog Diogelu Estyn i gael briff, a bydd y swyddog diogelu yn awgrymu trywydd ymholi addas.

Gall yr Arolygydd Cofnodol ddefnyddio ffurflen hunanarfarnu diogelu'r darparwr a'r holiaduron i rieni a dysgwyr hefyd i lywio eu trywyddau ymholi ar gyfer lles a diogelu. Pan fydd y dystiolaeth cyn-arolygiad mewn unrhyw sector yn nodi materion diogelu posibl neu reolaeth wael gan y darparwr, gofynnwch am arweiniad gan Gyfarwyddwr Cynorthwyol eich sector a'r Swyddog Diogelu. Pan fydd modd cyfeirio mater newydd o bosibl, rhaid cymhwyso polisi diogelu Estyn.

Yn ystod yr arolygiad, os bydd Estyn yn cael unrhyw wybodaeth berthnasol am fater diogelu, bydd swyddog diogelu Estyn yn rhoi gwybod i'r Arolygydd Cofnodol ac yn cytuno sut i ddelio â'r mater. Rhaid i'r Arolygydd Cofnodol sicrhau ei fod yn cofnodi unrhyw dystiolaeth yn gysylltiedig ag unrhyw drywyddau ymholi diogelu o gyfweliadau, arsylwadau neu ddarllen ffeil yn eu FfF, oherwydd gellid bod angen hyn ar gyfer unrhyw ohebiaeth ddilynol sy'n codi ar ôl yr arolygiad. Os bydd yr Arolygydd Cofnodol neu aelod arall o'r tîm yn cofnodi unrhyw wybodaeth gyfrinachol, dylid trosglwyddo'r wybodaeth hon i Swyddog Diogelu Estyn i'w ffeilio'n ddiogel. Ni ddylid cofnodi manylion am y wybodaeth gyfrinachol hon yn y FfF, ond dylid gwneud nodyn bod y deunydd wedi cael ei drosglwyddo i Swyddog Diogelu Estyn ynghyd â'r rhif achos perthnasol.

Cofiwch

Gallai digwyddiad ddod i'r amlwg ar ôl arolygiad, a gellid gofyn i Estyn roi cyfrif am yr hyn yr oedd yn ei wybod ar y pryd a'r camau a gymerodd, neu na chymerodd. Yn achos anaf difrifol neu farwolaeth, gallai'r atebolrwydd hwn fod trwy Adolygiad Achos Difrifol. Bydd eich cofnod yn eich FfF, ac unrhyw wybodaeth gyfrinachol sy'n cael ei storio yn y ffeiliau diogelu yn berthnasol yma, felly gwnewch yn siŵr eich bod yn nodi'r pethau pwysig.

Atodiad 9: Cefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd

<http://learning.gov.wales/docs/learningwales/publications/170330-healthcare-needs-cy.pdf>

Mae'r ddogfen hon wedi'i chynllunio i gynorthwyo awdurdodau lleol, cyrff llywodraethol, lleoliadau addysg, gweithwyr addysg ac iechyd proffesiynol a sefydliadau eraill i gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd a sicrhau cyn lleied o aflonyddwch ag y bo modd i'w haddysg. Mae'n cynnwys arweiniad statudol, a chyingor anstatudol fel ei gilydd.

Yn gwyno:

- **Rhaid** i awdurdodau lleol a chyrff llywodraethol ystyried¹ yr arweiniad statudol hwn wrth gyflawni eu dyletswyddau o ran hyrwyddo lles plant sy'n ddisgwyr yn y lleoliad addysg, gan gynnwys bodloni eu hanghenion gofal iechyd. Mae'r arweiniad hefyd yn berthnasol i weithgareddau sy'n cael eu cynnal oddi ar y safle fel rhan o weithgareddau addysgol arferol.
- Dylai dysgwyr ag anghenion gofal iechyd gael eu cefnogi'n briodol fel eu bod yn elwa'n llawn ar addysg, gan gynnwys teithiau ac addysg gorfforol.
- Rhaid i gyrff llywodraethol sicrhau bod trefniadau ar waith i gefnogi dysgwyr ag anghenion gofal iechyd.
- Dylai cyrff llywodraethol sicrhau bod staff lleoliadau addysg yn ymgynghori â'r gweithwyr proffesiynol perthnasol, y dysgwyr a'r rhieni i sicrhau bod anghenion y dysgwyr ag anghenion gofal iechyd yn cael eu deall yn briodol a'u cefnogi'n effeithiol.

Mae'r arweiniad yn darparu gwybodaeth am y canlynol:

- Y gweithdrefnau ar gyfer cadw cofnodion a rheoli anghenion gofal iechyd dysgwyr
- Creu amgylchedd dysgu hygyrch
- Storio, defnyddio a gweinyddu meddyginiaeth a dyfeisiau
- Hyfforddi staff
- Gweithdrefnau mewn argyfwng
- Cynlluniau Gofal Iechyd Unigol
- Arfer annerbyniol